

Библиографические ссылки

1. **Винокур Г. О.** Культура языка / (БАКАЛАВРИАТ) / И. Г. Кошечая. – М., 2011.
2. **Гальперин И. Р.** Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М., 1981.
3. **Кошечая И. Г.** Стилистика современного английского языка : учеб. пособие
4. **Пешковский А. М.** Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – М., 1956.
5. **Швейцер А. Д.** Лингвистика и перевод / А. Д. Швейцер. – М., 1975.

Надійшла до редколегії 10.11.2012 р.

УДК 811.111'42

Н. О. Лисенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

АФОРИЗМИ ТА АВТОРСЬКІ ЗАСОБИ ЇХНЬОЇ БУДОВИ

Розглянуто афоризми як один із різновидів експресивних стислих текстів, а також особливості функціонування різноманітних засобів побудови афоризмів, характерні для певного автора.

Ключові слова: афоризм, компресія, okazіональні засоби, експресивний стислий текст, лексичні, граматичні, стилістичні засоби.

Рассмотрены афоризмы как одна из разновидностей экспрессивных сжатых текстов, а также особенности функционирования разнообразных средств построения афоризмов, характерные для определенного автора.

Ключевые слова: афоризм, компрессия, okazіональные средства, экспрессивный сжатый текст, лексические, грамматические, стилистические средства.

The article is devoted to the consideration of aphorisms as one of the types of expressive compressed texts. In addition, the features of functioning of diverse means of aphorisms building typical to a certain author are considered in the article.

Key words: aphorism, compression, occasional means, expressive compressed text, lexical, grammatical, stylistic means.

У статті в загальному вигляді представлено питання афоризму як різновиду експресивного стислого тексту та okazіональних засобів його побудови. Розмаїття авторських засобів у афоризмах виявляється у використанні лексичних, граматичних та стилістичних засобів.

На сьогоднішній день у лінгвістиці особливу увагу прикуто до вивчення ознак експресивного стислого тексту й афоризму зокрема, до особливостей його побудови та основних засобів його створення. Як вважає Л.С. Сухоруков, афоризм – роман в одному рядку. Джерелами афористики є фольклор, художня література, наукові твори, висловлювання видатних людей. Здатність афоризму в яскравій формі лаконічно виражати глибокі до ступеня узагальнення думки у свій час породила навіть окремий літературний жанр – афористичну літературу. Поліфункціональність афоризмів зумовлена авторськими інтенціями, тема-рематичними векторами цих текстів та їхніми стилістичними особливостями. Поверхнева та глибинна структури афоризмів свідчать про їхню автономність як жанру художньої прози, у якому оговорюється думка непересічної особистості стосовно вагомих подій, явищ соціуму [5]. Більшість лінгвістів, що займаються вивченням компресії тексту, дотримуються думки, що результати компресії виявляються, «починаючи з фонетики та закінчуючи лексичною семантикою, хоча і функціонують на кожному рівні своєрідно» [3, с. 77]. Н. С. Валгіна до способів інформа-

ційної компресії відносить семіотичні (лексична, синтаксична компресія та формування мовних стереотипів) й комунікативні (згортання інформації та застосування повторної номінації) [3, с. 242]. Тобто компресія тексту, як стислого взагалі, так і експресивного зокрема, притаманна всім рівням мови.

Завдання цієї статті – дослідити приклади афоризмів деяких авторів та розглянути використання засобів, що застосовуються при їхній побудові.

Наведемо приклад авторського афоризму, який належить Бенджаміну Франкліну: *He does not possess wealth that allows it to possess him* [7].

Той не володіє багатством, хто дозволяє багатству володіти ним.

Представлене висловлювання за своєю тематикою належить до теми «гроші, багатство». Підкреслені в ньому слова, на нашу думку, виступають джерелом експресивності: по-перше, це слово «wealth» – багатство, яке визначає тематичну сферу всього тексту і несе в собі основне змістовне навантаження; по-друге, в наведеному прикладі відбувається повторювання дієслова «possess» – володіти, що також привертає увагу до висловлення з огляду на його експресивність. У цілому слід зазначити, що тут спостерігається використання такої стилістичної фігури, як хіазм: підмет, виражений особовим займенником *he*, виступає в ролі прямого додатку *him* у другій частині речення, а прямий додаток, виражений іменником *wealth*, – у ролі підмета, але вже вираженого особовим займенником *it*. Таким чином, зміст першої частини цього афоризму ніби перехрещується зі змістом іншої. Отже, експресивність наведеного афоризму досягається за рахунок лексичних, граматичних (синтаксичних) і стилістичних засобів.

Наведений нижче афоризм належить Маркові Твену:

Let us be thankful for the fools; but for them the rest of us could not succeed [7].

Будьмо вдячні за те, що на світі існують дурні: якби не вони, інші могли б бути невдахами.

Представлений афоризм набуває експресивного забарвлення в першу чергу за допомогою лексичних одиниць, таких як прикметник «*thankful*» – вдячний, іменник «*fools*» – дурні та дієслово «*succeed*» – досягати успіху, які завдяки своїм значенням виражають певні експресивні відтінки. Так, прикметник *thankful* найчастіше використовується для надання позитивного вигляду тій чи іншій ситуації; іменник *fools* може використовуватись для опису не дуже розумних людей і зазвичай, як і в наведеному прикладі, надає контексту комічності; дієслово *succeed* пов'язується з темою успішності, яка завжди постає явищем грандіозним і тому супроводжується виразними відтінками. Синтаксично експресивність наведеного прикладу розкривається через використання наказового речення, яке будується за допомогою конструкції *Let us* і має вигляд заклику, та заперечної форми *could not*. Також при перекладі українською помітним стає те, що перша частина речення зазнає еліптування: при порівнянні з українським варіантом перекладу в частині речення *Let us be thankful for the fools* (Будьмо вдячні за те, що на світі існують дурні) спостерігається відсутність деяких елементів. Тобто в англійському варіанті відсутнє підрядне речення *на світі існують дурні*, яке могло б мати вигляд *there are fools in the world*. Нейтральний варіант перекладу зазначеної частини речення можна представити таким чином: *Будьмо вдячні дурням*. Стилістично наведений афоризм супроводжується сарказмом: автор представляє думку існування дурнів як «позитивний» факт, бо без них не було б успішних людей.

Наведемо інший приклад афоризму авторства Бернарда Шоу:

A lifetime of happiness! No man alive could bear it [7].

Життя із суцільного щастя! Жодна людина, що живе на землі, не змогла б витримати таке.

Представлений афоризм присвячено темі щастя, а саме питанню: чи може людина почуватися щасливою завжди? Відповідь на це питання, яка подається далі, заперечна, бо, на думку автора, це аж ніяк неможливо. Виходячи з лексич-

них засобів досягнення експресивності, зазначимо такі лексичні одиниці, як іменники: *lifetime* – усе життя, *happiness* – щастя, дієслово *bear* – витримувати. Зазвичай такі слова, у першу чергу *lifetime* та *happiness*, використовуються, якщо мова йде про якісь урочисті події; *bear* може застосовуватись для опису ситуацій, що вимагають від людини певних надзусиль. З огляду на синтаксичні засоби наведений текст привертає до себе увагу використанням різних типів речень, які сприяють досягненню експресивності. Так, речення *A lifetime of happiness!* є: 1) однокладним номінативним реченням, яке не втрачає своєї виразності через невелику кількість слів, що входять до його складу; 2) окличним, що також зумовлює його експресивне звучання. Незважаючи на те, що зазначене речення складається лише з двох іменників, з'єднаних прийменником, його значення є набагато ширшим: *жити життям, що складається із суцільного щастя* замість *життя із суцільного щастя*. Друге речення, що становить афоризм, є експресивним завдяки запереченню, яке автор використовує на початку речення перед підметом, а не разом із присудком. Ми обрали такий варіант перекладу цього речення, який, на нашу думку, є більш виразним; але можливий інший варіант перекладу: *Жодна жива людина не змогла б витримати таке*. У першій частині афоризму автор вдається до використання гіперболи, тобто навмисно перебільшує, коли говорить про ідею постійного відчуття щастя упродовж усього життя.

Представимо афоризм, автором якого є американська журналістка та гумористка ХХ сторіччя Хелен Роуланд:

To be happy with a man you must understand him a lot and love him a little. To be happy with a woman you must love her a lot and not try to understand her at all [7].

Щоб бути щасливою із чоловіком, потрібно добре розуміти його й трошки любити. Щоб бути щасливим із жінкою, потрібно дуже любити її й зовсім не намагатися зрозуміти.

Наведений вище афоризм присвячено темі щастя, кохання та взаєморозуміння, основними лексичними засобами досягнення експресивності в якому є словосполучення *to be happy* – бути щасливим, дієслова *understand* – розуміти та *love* – любити, а також слова, які допомагають підкреслити необхідну міру кохання й розуміння: *a lot* – багато (дуже), *a little* – трошки, *at all* – зовсім. Синтаксично на перше місце тут виноситься підрядне речення *to be happy with a man (woman)* – *щоб бути щасливою (щасливим) із чоловіком (жінкою)* з метою підкреслення основної цього висловлювання. Також тут відбувається повтор деяких елементів: в обох реченнях повторюються особовий займенник *you* та модальне дієслово *must*. Ці повтори відбуваються при описі необхідних умов для щастя із чоловіком, а потім із жінкою. Повтор спостерігається і в кожному реченні окремо: особовий займенник *him* у першому реченні, коли мова йде про чоловіка, та відповідно особовий займенник *her* у другому реченні, де йдеться про жінку. Додаткової експресивності висловлюванню надає використання заперечення в другому реченні, коли авторка висловлює думку про те, що жінку навіть не треба намагатися зрозуміти (*you must not try to understand her at all*). На наш погляд, найбільш яскраво експресивність наведеного афоризму виражається через стилістичні прийоми, застосовані в ньому. По-перше, це використання паралелізму: обидва речення афоризму починаються з однієї й тієї ж конструкції – інфінітива *to be happy with ...*, єдина відмінність між ними полягає лише в тому, що в першому випадку йде мова про щастя із чоловіком, а в другому – із жінкою. По-друге, авторка також застосовує хіазм: послідовність компонентів першого речення змінюється в другому: *...you must understand him a lot and love him a little* та *... you must love her a lot and not try to understand her at all*.

Таким чином, добір тих чи інших засобів досягнення експресивності залежить від стилю автора та згодом стає відмінною особливістю його творів, але в той самий час, судячи з наведених прикладів, використання певних засобів може

бути типовим для кількох авторів. Так, наприклад, використання одних і тих самих лексичних одиниць пояснюється тематикою творів, яка може збігатися. Серед найчастіше вживаних граматичних та синтаксичних засобів слід відокремити повтор та заперечення, які спостерігаються майже в усіх авторів. Із стилістичних засобів, що зустрічалися найчастіше у різних авторів, назвемо використання метафор і паралельних конструкцій. Перспективами подальшого дослідження у представленому напрямі може бути вивчення та порівняння більшої кількості афоризмів різних авторів та особливостей використання в них різноманітних оканальних засобів в залежності від їхньої тематики.

Бібліографічні посилання

1. **Адамчук Т. В.** Тематизация эмоций в тексте (на материале современного английского языка): дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Т. В. Адамчук. – Пятигорск, 1996. – 189 с.
2. **Александрова О. В.** Проблемы экспрессивного синтаксиса / О. В. Александрова. – М. : Высш. шк., 1984. – 211 с.
3. **Валгина Н. С.** Теория текста / Н. С. Валгина. – М. : Логос, – 2003. – 280 с.
4. **Жданов Ю. Н.** О понятии «информационная недостаточность текста» / Ю. Н. Жданов // Теоретическая и прикладная лингвистика. Вып. 1. Проблемы филологии языка и сопоставительной лингвистики. – Воронеж : Изд-во ВГТУ, 1999. – С. 117–129.
5. **Сухоруков Л. С.** Лаконичные записки / Л. С. Сухоруков. – Ставрополь : Кн. изд-во, 1990. – С. 126.
6. **Aitchison J.** Linguistics / J. Aitchison. – London: Hodder & Stoughton, 1992. – 232 p.
7. **Aphorisms and favourite sayings:** <http://www.aphorism4all.com>
8. **Burchfield R.** The English Language / R. Burchfield. – Oxford; NY: Oxford University Press, 1985. – 194 p.
9. **Charleston B.** Studies in the Emotional and Affective Means of Expression in Modern English / B. Charleston. – Bern: Franke Verlag, 1960. – 357 p.
10. **Fowler H.W.** A dictionary of Modern Usage / H.W. Fowler. – Wordsworth Editions LTD., 1994. – 742 p.

Надійшла до редколегії 10.11.2012 р.

УДК 81'27'373.611:32:005.573

І. В. Лосєва

Львівський національний університет ім. І. Франка

МОВНІ ІГРИ В ПОЛІТИЧНІЙ ПОЛЕМІЦІ

Аналізуються мовні ігри в політичній полеміці. Розглянуто теоретичні засади вивчення мовних ігор вітчизняними та зарубіжними лінгвістами, досліджено способи їхнього утворення на різних лінгвістичних рівнях.

Ключові слова: мовні ігри, полеміка, лінгвістичний аналіз, оціночна функція, дискурс.

Анализируются языковые игры в политической полемике. Рассмотрены теоретические основы изучения языковых игр отечественными и зарубежными лингвистами, исследованы способы их образования на различных лингвистических уровнях.

Ключевые слова: языковые игры, полемика, лингвистический анализ, оценочная функция, дискурс.

The article analyzes the language games in the political debate. The theoretical bases of the study of language games by Ukrainian and foreign linguists are described. The methods of formation of language games on different linguistic levels are investigated.

Key words: language games, political debate, linguistic analysis, evaluation function, discourse.